

УДК 339.548(470:479.22):327.8

Сергій Кулик,

кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та регіональних студій,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

Kulyk.Serhij@vnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0001-7520-7426;

Анна Васильчук,

магістр першого року навчання

освітньої програми «Міжнародні відносини»,

факультет міжнародних відносин,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

vasylchuk.anna2022@vnu.edu.ua

DOI 10.29038/2524-2679-2023-03-334-353

РОСІЙСЬКО-ГРУЗИНСЬКІ ТОРГОВЕЛЬНІ ВІЙНИ ЯК ЗАСІБ ПОЛІТИЧНОГО ТИСКУ РОСІЇ

У статті подано визначення поняття «торговельна війна», розглянуто причини, форми та методи їх ведення. Проаналізовано публікації вітчизняних й іноземних науковців із цього питання. Проаналізовано в хронологічному порядку торговельні війни, ініційовані РФ проти Грузії. З'ясовано, чому об'єктом обрано саме ці групи товарів грузинського експорту, виробників. Простежено, які урядові структури РФ безпосередньо були задіяні в цій війні, їх роль у її розгортанні цих торговельних війн. За допомогою статистичних даних конкретизовано, яких збитків завдано економіці Сакартвело, її міжнародному іміджу, як це вплинуло на суспільні настрої. Звернуто увагу на реакцію офіційної влади провідних держав світу, а також України на цей конфлікт. Наведено висловлювання й позиції президентів країн, заходи, які вони пропонували, та конкретні кроки, здійснені для владнання суперечностей між учасниками конфлікту. Підсумовано, що, незважаючи на негативні наслідки для економіки обох країн, влада Кремля свідомо й штучно створює ці торговельні війни. Так, вона дестабілізує внутрішньополітичну ситуацію, поглиблює економічну кризу в Грузії, погіршує популярність її відомих торгових марок серед міжнародних партнерів, фахових організацій. У підсумку, це є продовження агресивної зовнішньої політики президента Росії В. Путіна засобами економічного тиску та шантажу.

Ключові слова: російсько-грузинська війна 2008 р., Абхазія та Пд. Осетія, торговельна війна, бутильоване вино, економічні санкції, ВВП.

Serhij Kulyk,

Lesya Ukrainka Volyn National University,
ORCID ID: 0000-0001-7520-7426;

Anna Vasylchuk,

Lesya Ukrainka Volyn National University

RUSSIAN-GEORGIAN TRADE WARS AS A MEANS OF POLITICAL PRESSURE ON RUSSIA

The article defines the concept of «trade war», and considers the reasons, forms and methods of their conduct. Author analyses the publications of domestic and foreign scientists on this issue. Trade wars initiated by the Russian Federation against Georgia are analyzed in chronological order. It has been clarified why these groups of goods of Georgian export, manufacturers, were chosen as the object. It had been found which governmental structures of the Russian Federation were directly involved in this war as well as their role in its deployment. With the help of statistical data, it is specified what damages were caused to Sakartvelo's economy and its international image, and how it affected public sentiment. Attention is drawn to the reaction of the official authorities of the world's leading states, as well as Ukraine, to this conflict. The statements, positions and proposed measures of individual presidents were reviewed. Article goes on to covers the concrete steps that were taken to resolve the contradictions between the participants in the conflict. It was concluded that, despite the negative consequences for the economy of both countries, the Kremlin authorities deliberately and artificially create these trade wars. Since then, it has destabilizes Georgia's domestic political situation, created an economic and worsened the popularity of its well-known trademarks among international partners and professional organizations. In conclusion, this is a continuation of the aggressive foreign policy of the president of Russian President V. Putin by means of economic pressure and blackmail.

Key words: Russian-Georgian war of 2008, Abkhazia and the South Ossetia, trade war, bottled wine, economic sanctions, GDP.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Міжнародні відносини у XXI ст. досить конкурентні, особливо під впливом конфліктів, глобалізації, діджиталізації суспільства. Усе більшого поширення набирають нові суперечки. Держави

виборюють лідируючі позиції на продаж своєї продукції, отримання прибутку, забезпечення високої конкуренції на ринку. Тому актуальним є аналіз торговельних війн та їхніх наслідків для учасників, світових акторів. Російсько-грузинські відносини характеризуються напруженістю й взаємною недовірою з моменту, відколи Грузія після розпаду СРСР проголосила незалежність у 1991 р. Передумовою виникнення конфліктогенності були амбіції росії щодо країн пострадянського простору. Також до факторів, які погіршили двосторонні відносини, належить відкрита конфронтаційна позиція грузинського уряду щодо росії та особиста ворожнеча між М. Саакашвілі й В. Путіним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням теоретичних та практичних аспектів цього питання займаються вітчизняні й іноземні вчені. Так, у праці М. Серпухова [1] розглянуто особливості міжнародного торговельного конфлікту з огляду на позиції його учасників, а саме: систематизовано інтереси держави-імпортера та держави-експортера у випадку ініціювання ними торговельної війни, і запропоновано класифікацію видів інтересів держав-учасників торговельних війн. Вітчизняний науковець В. Золотарьов обґрунтовував наслідки таких протистоянь, їх позитивний і негативний вплив на сторони конфлікту. Фактори й методи, які використовують для ведення торговельних війн, конкретизує у своїх роботах Т. Гордєєва [2].

Російсько-грузинські відносини розглядають у своїх роботах інші науковці. А. Киридон «Причини російсько-грузинського конфлікту 2008 року: глобальний вимір» описує основні причини війни. Він наголошує на прагненні Росії до лідерства на пострадянському просторі й доведення іншим країнам свого лідерства на арені сучасної міжнародної політики [3]. Українські дослідники І. Габро та А. Куріленко вважають першопричиною виникнення конфлікту розпад СРСР, що й спровокувало розгортання грузино-осетино-абхазького конфлікту в 1990-х роках [4]. Зарубіжний дослідник Джуда Б. у своїй книзі «Крихка імперія: Як Росія полюбила і розлюбила Владіміра Путіна» аналізує крихкість системи, гнилу владу та слабого лідера. Автор описує російсько-грузинське протистояння й говорить про пряму відповідальність керівництва країни-агресорки [5]. Ще один український науковець П. Артимишин у своєму дослідженні «Російсько-грузинський конфлікт 2008 р. у медійному дискурсі України» розкриває причини й передумови розгортання російсько-грузинського військового конфлікту у 2008 р., а саме історичні протистояння й торговельні війни між країнами [6]. Є. Ярошенко аналізує протистояння країн та урок, який повинна винести з цього для себе Україна. Він обґрунтовує, що російська

військова сила залишалася останнім інструментом, щоби «примусити» політичне керівництво Грузії змінити його зовнішньополітичний вектор, який був спрямований на інтеграцію в структури ЄС і НАТО, у бік рф [7].

Мета статті – проаналізувати особливості торговельних війн росії проти Грузії, їх наслідки та вплив на економіку цих країн.

Теоретичні основи дослідження. Світові торговельні війни тісно пов'язані з міжнародною торгівлею, яка є частиною міжнародних економічних відносин. Торговельна війна – це конфлікт або суперництво між двома або більше країнами, яке полягає в запровадженні взаємовідповідних митних тарифів, торгових обмежень, санкцій або інших обмежень на імпорт та експорт товарів і послуг. Такі дії можуть бути призначені для захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції або як відповідь на аналогічні заходи інших країн [8].

Виділяють такі основні причини розв'язання торговельної війни: 1) надмірна поляризація багатства та бідності у світовому масштабі (абсолютне домінування «золотого мільярда» над геоекономічною периферією); 2) зміна ролі й змісту економіки, яка стає домінуючою силою соціального управління, підпорядковує собі політику, ідеологію, культуру, духовні процеси та за певних умов є механізмом силового тиску на іншого суб'єкта економічного життя; 3) нестабільність світової економіки, у якій існують суперечності між об'єктивною необхідністю розвитку міжнародного поділу праці й намаганням олігархії (світової, регіональної, національної) одноосібно присвоїти його результати; 4) виникнення віртуальної економіки – відносини нового типу між суб'єктами фінансового ринку, які не є економічними, оскільки не відображають процесів реального обміну товарами та послугами, не пов'язані з виробничою економікою, але є ефективним механізмом кругообігу фіктивного спекулятивного капіталу [9].

Виділяють такі форми торговельної війни: «відкриття ринків», що характерно захопленням ринків інших країн силовими методами для їх закриття; торговельна війна як засіб політичного тиску – використання торговельних й економічних важелів для досягнення політичних цілей; «кредитування» країною-експортером країни-імпортера з метою надання позички під зобов'язання купівлі продукції, що позбавляє країну-кредитора від конкуренції та створює економічну залежність від неї; війна девальвацій власної валюти для заохочення експорту; субсидування – приховане дотування експортерів шляхом надання податкових пільг, пільгових умов страхування й позик за ставкою, нижчою від ринкової, і тарифна, котра має на меті маніпуляцію країною-суперником за допомогою імпортних та експортних тарифів.

До основних методів наступальної торговельної війни належать підвищення експортних квот; зниження експортних митних тарифів; використання демпінгових цін; ембарго й економічна блокада; визнання продукції конкурентів шкідливою для споживачів або екології, просування міжнародних стандартів і норм, що обмежують та забороняють продукцію конкурентів. Основними методами оборонної торгової війни вважають підвищення імпорتنих мит; зниження імпорتنих квот; уведення нетарифних обмежень; визнання продукції конкурентів шкідливою для споживачів або для екології [10, 11].

Методи дослідження. У ході дослідження автори активно використовували історичний метод (формування та розвиток двосторонніх відносин між РФ і Грузією, прояви агресивної зовнішньої політики Росії проти Грузії), статистичний метод (економічні показники та їхні зміни), порівняльний (наслідки війни й торговельних війн для обох сторін конфлікту), графічний метод (створення графіків, діаграм).

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Росія використовує торговельні війни з країнами-сусідами як засіб політичного тиску на їхнє керівництво. Після анексії Криму у 2014 р. РФ увела економічні санкції проти України, запровадивши торговельні обмеження на імпорт української техніки та обладнання, життєво важливі продукти й продовольство, уключаючи м'ясо, молоко, сир та інші продукти, автомобілі й автозапчастини та інше. Це призвело до зменшення обсягів торгівлі між країнами. У 2015 р. Росія ввела санкції проти Туреччини, зокрема на імпорт такої продукції: сільськогосподарські продукти, у т. ч. овочі, фрукти, м'ясо й молочні продукти. Також ввела заборону на організацію туристичних поїздок росіян у Туреччину. Це трапилося після збиття російського літака на кордоні із Сирією. Росія постійно має конфлікт інтересів зі США та ЄС. Після анексії Криму частина європейських країн та США відмовилися від імпорту з Росії, у відповідь на це вона також запровадила проти них санкції.

Передумовою російсько-грузинської торговельної війни було загострення відносин між Росією та Грузією після розпаду СРСР. У серпні 2006 р. російська федерація ввела економічні санкції проти Грузії відповідно до Указу президента РФ В. Путіна № 721 від 29 серпня 2006 р. Санкції введено у відповідь на дії грузинської влади щодо російських військовослужбовців, яких звинуватили в шпигунстві. Заборона стосувалась імпорту грузинського вина й мінеральної води на територію Росії.

Це були серйозні обмеження, адже вино було важливим експортним продуктом Грузії. Також блокували транзит вантажів через росію, які прямували в або з Грузії. Подальше напруження та загострення конфлікту відбулося через розбіжності за територію, а саме регіону Абхазії й Пд. Осетії.

У серпні 2008 р. внаслідок окупації рф Абхазії та Пд. Осетії Грузія повідомила про розрив дипломатичних відносин з агресором. Після війни російські війська залишилися у цих регіонах, а росія визнала їх незалежність. Це призвело до подальших санкцій та обмежень. Серед заходів, які Грузія вжила після війни й розриву дипломатичних відносин із росією, були заборона імпорту низки товарів і послуг із країни, включаючи продукцію харчування, алкоголь, тютюнові вироби та інші товари. Обмежено фінансові й банківські операції з росією, уведені інші обмеження з метою зниження обсягів торгівлі та економічних зв'язків. Багато країн засудили дії рф й підтримали Грузію. США висловили глибоке занепокоєння та засудили втручання росії. Вони вимагали негайного припинення бойових дій і відведення російських військ. Президент США Дж. Буш заявив, що «суверенітет і територіальна цілісність Грузії повинні бути захищені». США надали Грузії гуманітарну допомогу та фінансову підтримку [12]. Європейський Союз також осудив дії росії й вимагав негайного припинення війни. ЄС підтримав укладення перемир'я та надавав гуманітарну допомогу постраждалим [13]. Китай закликав сторони до припинення ворожнечі й вирішення конфлікту шляхом переговорів. Це свідчило про китайську політику нейтралітету в конфліктах [14]. Україна висловила підтримку Грузії та засудила дії Росії. Наша держава розпочала евакуацію своїх громадян із Грузії й надавала гуманітарну допомогу [13]. Проте торговельна війна поступово припинилася під впливом дипломатичного тиску, країни налагоджували відносини. У 2013 р. росія відновила співпрацю та торгівлю з Грузією. Дозволи на імпорт продукції (грузинського вина, сільськогосподарської продукції й інше) частково повернуто. Так, дозволено імпорт окремих грузинських сільськогосподарських продуктів, таких як виноград, горіхи та інші, але не в повному обсязі. Продаж грузинського вина швидко відновився. За першу половину 2019 р. з Грузії до росії експортовано майже 21 млн пляшок вина. У 2018 р. країни відновили співпрацю. Росія визнала незалежність Пд. Осетії й Абхазії, укладено перемир'я. Проте двосторонні відносини залишалися складними через подальші політичні суперечності.

Російсько-грузинська торговельна війна для обох країн мала негативні наслідки. Насамперед це – руйнування економіки, втрати прибутку,

міжнародного іміджу держав. Економіка Грузії залежить від росії за рахунок туризму, зовнішньої торгівлі та грошових переказів, і це було викликом для економічної безпеки держави. Особливо критична висока залежність експорту грузинського вина від російського ринку, російських туристів, які відвідують Грузію, й імпорту російської пшениці. Натомість залежність Грузії від російських енергоресурсів значно зменшилася протягом останніх років. Так, весною 2006 р. росією заборонено імпорт грузинського вина та іншої сільськогосподарської продукції (вино, овочі, горіхи, фрукти, молочна продукція). Міністерство сільського господарства Грузії заявило, що збитки у зв'язку з цим рішенням становлять десятки мільйонів доларів США. Бутильоване грузинське вино становило близько 10 % російського ринку. У росію направляли майже 80 % вин, що експортувала Грузія. У 2013 р. ембарго на вино «частково» знято, тому відтоді його експорт почав зростати [15, 16].

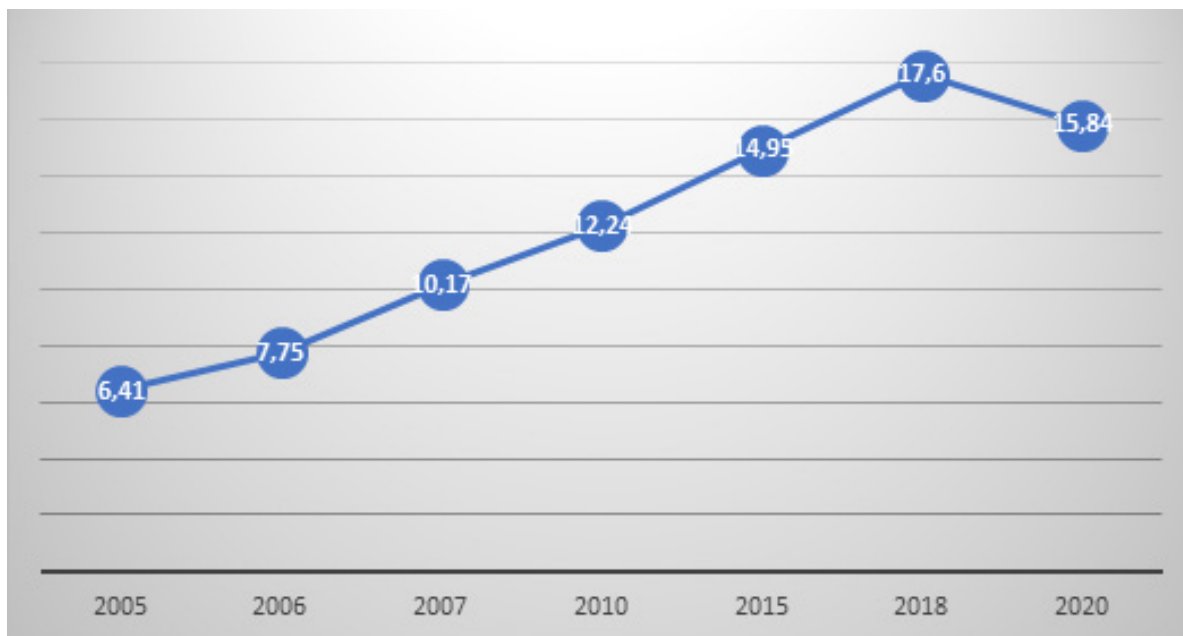
Ембарго на вина у 2006 р. значно вплинуло на скорочення експорту продукції. Так, у 2007 р. експортовано на 27 % менше товару. Тому Грузія почала пошук нових країн-партнерів для продажу винної продукції. Поступово експорт вина, збільшували й у 2015 р. він становив 94960,0 тис. дол. США, що майже удвічі більше за рівень на початку торговельної війни. У 2018 р. Грузія експортувала 86,2 млн пляшок вина,

Таблиця 1

Експорт вина Грузії, 2006–2022 рр., тис. дол. США [15]

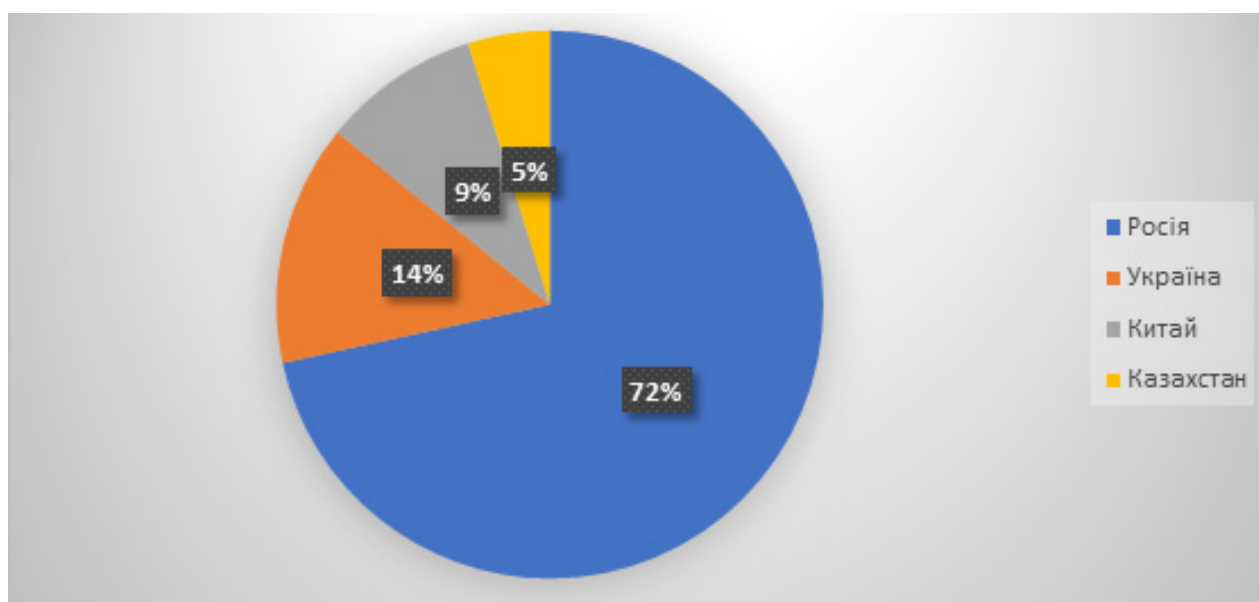
Рік	Натуральні виноградні вина	Вермути та інші натуральні виноградні вина
2004	81328,9	218,9
2006	41050,6	826,2
2007	29197,4	1689,0
2008	36862,8	3375,8
2010	31997,0	2144,2
2015	91014,3	3946,7
2018	192322,7	4284,2
2022	248157,0	4018,1

що є рекордною кількістю за останні тридцять років, згідно з даними Національного агентства вина Мінсільгоспу країни [17]. Коливання експорту продукції вплинуло на ВВП країни, яке поступово зростало в позитивній динаміці (графік 1).

Графік 1. ВВП Грузії, 2005–2020 рр., млн дол. США [15]

У 2011 р. Грузія експортувала 18,5 млн пляшок вина (по 0,75 л) до 40 країн світу. Більша частина експорту (73 %) припала на Україну, Казахстан і Білорусь, проте після зняття ембарго у 2013 р. росія знову виявилася серед лідерів. Основними країнами-імпортерами грузинського вина у 2018 р. були росія, Україна, Китай, Казахстан (графік 2).

Графік 2. Експорт вина Грузією, 2018 р, % [15]

Незважаючи на торговельну війну у 2006 р., продовження політичних і збройних непорозумінь, на першому місці серед країн-лідерів імпорту грузинського вина є росія (табл. 2).

Таблиця 2

Експорт винної продукції Грузії, 2022 р. [15]

№ з/п	Країна	Вартість, млн дол. США	Кількість, т
1	росія	160,8	73 128
2	Польща	14,5	67,06
3	Україна	13,5	6446
4	Китай	12,5	3988
5	Казахстан	10,0	3788
6	Білорусь	7,5	3172
7	США	5,2	1039
8	Латвія	4,3	1597
9	Німеччина	3,2	851
10	Литва	2,1	803

Унаслідок торговельної війни значно постраждала економіка Грузії. Країна втратила ринок росії, скоротився експорт продукції, недоотримано прибутки. Шукаючи нові альтернативні шляхи, Грузія приділила увагу розвитку зовнішньоекономічних відносин з Україною, КНР, ЄС.

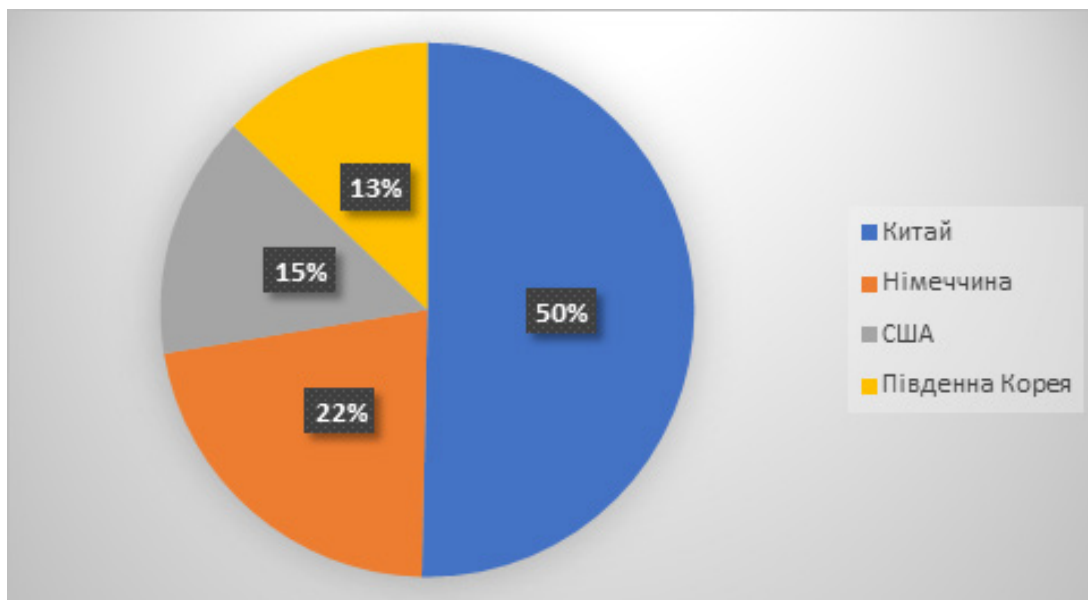
Для росії ця торговельна війна також мала негативні наслідки. Так, у табл. 3 зазначено імпорт сільського господарської продукції.

Таблиця 3

Імпорт товарів і послуг Росії, млн дол. США [18]

Рік	2004	2006	2007	2008	2010	2015	2018	2022
Імпорт товарів і послуг	130,99	164,34	279,8	250,61	322,27	281,64	344,52	349,17

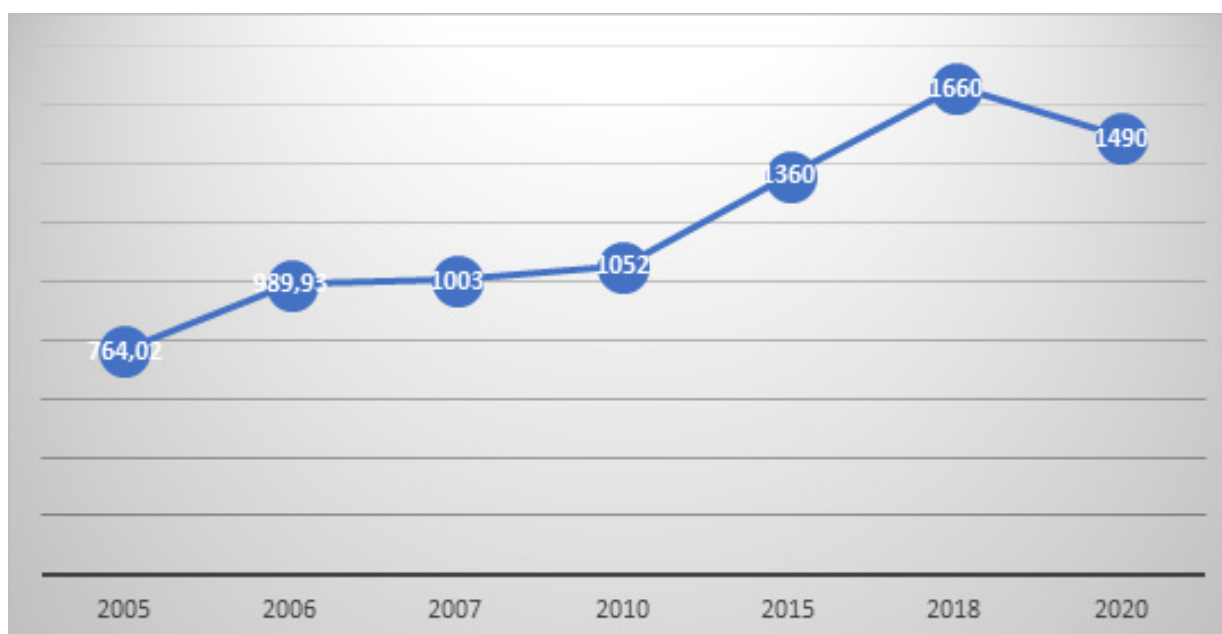
Отже, імпорт продукції був нестабільним. Головними партнерами росії станом на 2015–2021 рр., які поставляли до неї продукцію, були Китай, Німеччина, США, Південна Корея (графік 3):

Графік 3. *Країни-лідери експорту продукції в росію [19]*

Таке коливання імпорту й погіршення відносин із Грузією значно вплинули на ВВП росії (графік 4).

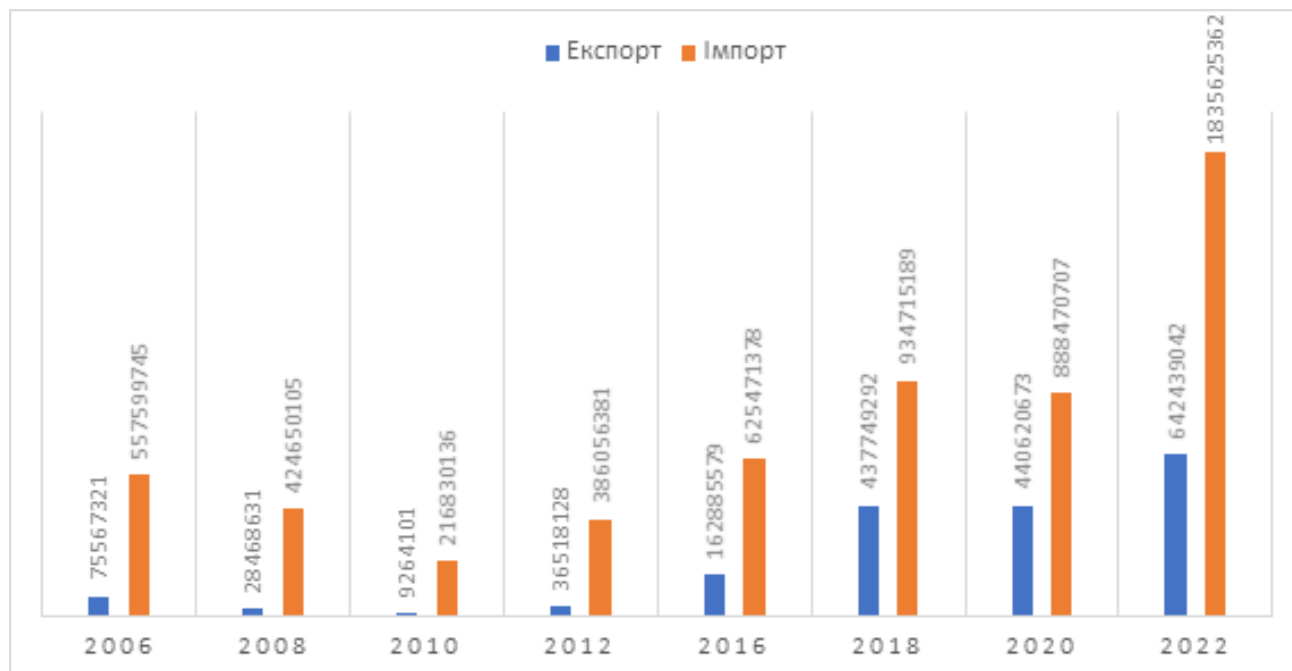
Російсько-грузинська торговельна війна вплинула на економіку Росії. Зокрема, російські імпортери та експортери, які співпрацювали з Грузією,

Графік 4. *ВВП росії, 2005–2020 рр., млн дол. США [20]*

потребували пошуку нових партнерів, альтернативних каналів збуту й купівлі необхідної продукції.

На графіку 5 подано зміни торгівлі між Росією та Грузією у 2005–2022 рр.

Графік 5. Торговельний баланс між Грузією та Росією, 2006–2022 рр., млн дол. США [19, 20]

Експорт та імпорт між країнами до 2012 р. скорочувався. Коли у 2013 р. країни відновили співпрацю, помітно покращення показників експорту та імпорту й їх позитивну динаміку.

У табл. 4 наведено показники торгівлі Грузії й Росії винною продукцією. Також чітко відображено торговельну війну між країнами, як наслідок – падіння показників протягом 2006–2018 рр.

Допоки тривала торговельна війна між країнами, місце Грузії в торговельному імпорті посісти певній конкретній країні не вдалося. Росія збільшила імпорт з Італії, Франції, Іспанії. Проте потрібно враховувати, що

Таблиця 4

Експорт винної продукції з Грузії до Росії, млн дол. США [21]

Рік	2004	2006	2012	2016	2018	2022
Експорт винної продукції	36 000 928	16 619 243	22 945	55 801 289	114 548 703	160 838 222

імпорт є важливим та складним процесом, у якому велику роль відіграють ціни, ставки, логістика, попит, тарифи тощо. Тому напрацьовані відносини важко замінити новими, які відразу почнуть ефективно й досконало працювати.

Під час російсько-грузинської торговельної війни, країни знайшли підтримку в різних світових організацій та держав. Так, припинити терор Грузії закликали США, Канада, ЄС, ООН. Росія заручилася підтримкою Білорусі, Казахстану, Венесуела й Нікарагуа. Тобто протягом років у країни-агресора союзники були незмінні. Україна не підтримувала жодну зі сторін торговельної війни. На той час країна мала торговельні відносини з Грузією та росією, тому намагалася й надалі зберігати їх на належному рівні.

Офіційно припинення російсько-грузинської торговельної війни датовано 2013 р. Це рішення прийняли обидві держави після тривалих дипломатичних переговорів і тиску з боку США, ЄС, КНР. Передувало цьому те, що у 2012 р. почався процес нормалізації – це унікальний експеримент на пострадянському просторі. Дві країни, які нещодавно перебували в стані війни, розпочали прямий діалог із питань торгівлі, гуманітарних питань й інших тем, не пов'язаних із конфліктом. Також спільні санкції були введені проти росії з боку ЄС та інших держав, які включали обмеження торгівлі й інвестицій і були спрямовані на посилення тиску на рф для врегулювання конфлікту. Міжнародним посередником виступила ОБСЄ. У припиненні цього конфлікту зацікавлені обидві сторони. Проте навіть сьогодні ці країни мають власні позиції та думки щодо цього конфлікту. Росія звинувачує Грузію в торговельній війні, а та, навпаки, переконує, що є жертвою.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Будь-яка торговельна війна має наслідки для обох конфліктуючих сторін: зростання бюджетних видатків; зменшення конкурентоспроможності продукції; обмеження міжнародної торгівлі; утрата встановлених торговельних зв'язків. Із моменту здобуття незалежності в 1991 р. Грузія відчуває на собі гібридний російський вплив. Протягом усіх тридцяти років росія застосовує комплекс інструментів тиску, щоб впливати на прийняття грузинським урядом рішень, особливо в зовнішній політиці й політиці безпеки. Ці інструменти включають у себе традиційні механізми примусу, ураховуючи використання військової сили або її загрози; геополітичні реалії на місцях, серед яких найяскравішим прикладом є прямий контроль росії над двома анексованими районами Грузії – Абхазією й Пд. Осетією, як засіб для здійснення політичного тиску, а також

використання економічної залежності як способу застосування покарань або винагород за прийняття окремих політичних рішень. Російсько-грузинська торговельна війна призвела до обмеження торгівлі між країни, що зменшило їхні доходи та вплинуло на імідж держав на міжнародній арені. Завдяки спільним зусиллям країнам удалося знайти спільну мову й завершити конфлікт у 2018 р.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Серпухов, М. Ю. (2013). Обґрунтування інтересів учасників торговельних війн в міжнародній економіці. *Економіка розвитку*, № 3 (67), с. 106–110.
2. Гордеева, Т. Міжнародні торговельні суперечки у сучасній регулятивній парадигмі. *Міжнародна економічна політика*, № 2 (19), с. 101–125.
3. Киридон, А. М. Причини російсько-грузинського конфлікту 2008 року: глобальний вимір. URL: <http://vmv.kyumu.edu.ua/series/vmv/vipusk7/3.p df>.
4. Габро, І., Куріленко, А. (2021). Історичні передумови та причини російсько-грузинської війни 2008 року. *Старожитності Лукомор'я*, № 3 (6). URL: <http://www.lukomor.mosk.mksat.net/index.php/lukomor/article/view/83/75>.
5. Джуда, Б. *Крихка імперія: Як Росія полюбила і розлюбила Владіміра Путіна*. Київ: Медуза, 2015, 416 с.
6. Артимишин, П. Російсько-грузинський конфлікт 2008 р. у медійному дискурсі України. *Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика*: зб. статей. Київ, 2018. Вип. 23, С. 262-280.
7. Ярошенко, Є. Війна в Грузії: чотири важливих уроки для України. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/2017-08-08/voyna-rossii-s-gruziey-chetyire-vajnyih-uroka-dlya-ukrainyi/13777>.
8. Яценко, О. М., Ускова, Д. С. (2019). Сучасні детермінанти та форми міжнародних торговельних суперечок. *Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, № 28 (2), с. 173–176.
9. Калюжна, Н. (2019). Детермінанти зовнішньоторговельних конфліктів. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*, № 2, с. 36–46.
10. Торговельні війни сучасності та їх вплив на економічне зростання і розвиток у світі та Україні / наук. ред. В. Юрчишин. Київ: Заповіт, 2019, 190 с.
11. WTO Dispute Settlement: One-Page Case Summaries 1995–2018. URL : https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/dispu_settl_1995_2018_e.pdf.
12. Буш: Суверенітет і територіальну цілісність Грузії належить поважати. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1190861.html>.
13. Конспект лекцій з дисципліни «Зовнішня політика країн СНД» / укладачі: Чістякова, І. М., Білоусов, О. С., Кудлай, І. В., Бабіна, В. О., Моїсєєва, Т. М., Латишева, В. В. Одеса: ДУ «Одеська політехніка», 2021, 219 с.
14. Georgia: the Split that Split the SCO. URL: <https://web.archive.org/web/20080912175233/http://www.cacianalyst.org/?q=node%2F4930>.
15. Національне статистичне управління Грузії. Зовнішня торгівля товарами. URL: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/765/sakonlit-sagareo-vachroba>
16. Федеральная служба государственной статистики. Внешняя торговля. URL: https://rosstat.gov.ru/statistics/vneshnyaya_torgovlya

17. Міністерство охорони навколишнього середовища та сільського господарства Грузії. Аналітика. URL: <https://mepa.gov.ge/Ge/Page/Analysis>

18. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. Imports of goods and services. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.IMP.GNFS.CN?locations=RU&view=chart>.

19. Объем импорта России по странам и категориям. Объем импорта России по странам и категориям. URL: <https://take-profit.org/statistics/imports/russia/>.

20. UNECE. Валовый внутренний продукт (ВВП). URL: <https://w3.unece.org/PX-Web/ru/Table?IndicatorCode=12>

21. Trade Map. Bilateral trade between Georgia and Russian Federation URL: <https://www.trademap.org/Bilateral.aspx?nvpm=1%7c268%7c%7c643%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c%7c1%7c1%7c%7c1>

REFERENCE

1. Serpukhov, M. Yu. (2013). Obgruntuvannia interesiv uchasnykiv torhivelynykh viin v mizhnarodnii ekonomitsi. *Ekonomika rozvytku*, № 3 (67), p. 106–110.

2. Hordieieva, T. (2013). Mizhnarodni torhovelni superechky u suchasni rehuliatyvni paradymhi. *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, № 2 (19), p. 101–125.

3. Kyrydon, A. M. Prychyny rosiisko-hruzynskoho konfliktu 2008 roku: hlobalnyi vymir. URL: <http://vmv.kymu.edu.ua/series/vmv/vipusk7/3.pdf>.

4. Habro, I., Kurilenko, A. (2021). Istorychni peredumovy ta prychny rosiisko-hruzynskoi viiny 2008 roku. *Starozhytnosti Lukomoria*, № 3 (6). URL: <http://www.lukomor.mosk.mksat.net/index.php/lukomor/article/view/83/75>.

5. Dzhuda, B. (2015). *Krykhka imperiia: Yak Rosiia poliubyla i rozliubyla Vladimira Putina*. Kyiv: Meduza, 416 c.

6. Artymyshyn, P. (2018). Rosiisko-hruzynskyi konflikt 2008 r. u mediinomu dyskursi Ukrainy. *Ukraina XX stolittia: kultura, ideolohiia, polityka: zb. statei*. Kyiv, vyp. 23, p. 262–280.

7. Yaroshenko, Ye. Viina v Hruzii: chotyry vazhlyvykh uroky dlia Ukrainy. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/2017-08-08/voyna-rossii-s-gruziiey-chetyire-vajnyih-uroka-dlya-ukrainyi/13777>.

8. Yatsenko, O. M., Uskova, D. S. (2019). Suchasni determinanty ta formy mizhnarodnykh torhovelynykh superechok. *Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, № 28 (2), p. 173–176.

9. Kaliuzhna, N. (2019). Determinanty zovnishnotorhovelynykh konfliktiv. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, № 2, p. 36–46.

10. Torhovelni viiny suchasnosti ta yikh vplyv na ekonomichne zrostannia i rozvytok u sviti ta Ukraini / Nauk. red. V. Yurchyshyn. Kyiv: Zapovit, 2019, 190 p.

11. WTO Dispute Settlement: One-Page Case Summaries 1995–2018. URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/dispu_settl_1995_2018_e.pdf.

12. Bush: Suverenitet i terytorialnu tsilisnist Hruzii nalezhyt povazhaty. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1190861.html>.

13. Konspekt lektsii z dystsypliny «Zovnishnia polityka krain SND» / ukladaczi: Chistiakova, I. M., Bilousov, O. S., Kudlai, I. V., Babina, V. O., Moiseieva, T. M., Latysheva, V. V. Odesa: DU «Odeska politekhnik». 2021, 219 p.

14. Georgia: the Split that Split the SCO. URL: <https://web.archive.org/web/20080912175233/http://www.cacianalyst.org/?q=node%2F4930>.

15. Natsionalne statystychnе upravlinnia Hruzii. Zovnishnia torhivlia tovaramy. URL: <https://www.geostat.ge/>.

16. Federal'naja sluzhba gosudarstvennoj statistiki. Vneshnjaja torgovlja. https://rosstat.gov.ru/statistics/vneshnyaya_torgovlya.

17. Ministerstvo okhorony navkolyshnoho seredovyshecha ta silskoho hospodarstva Hruzii. Analityka. URL: <https://mepa.gov.ge/Ge/Page/Analysis>.

18. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. Imports of goods and services. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.IMP.GNFS.CN?locations=RU&view=chart>.

19. Ob'em importa Rossii po stranam i kategorijam. Ob'em importa Rossii po stranam i kategorijam. URL: <https://take-profit.org/statistics/imports/russia/>.

20. UNECE. Valovyj vnutrennij produkt (VVP). URL: <https://w3.unece.org/PXWeb/ru/Table?IndicatorCode=12>.

21. Trade Map. Bilateral trade between Georgia and Russian Federation. URL: <https://www.trademap.org/Bilateral.aspx?nvpm=1%7c268%7c%7c643%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c%7c1%7c1%7c%7c1>.

Матеріал надійшов до редакції 11.09.2023 р.

УДК: 338:47:005.932(477)"366"

Наталія Науменко,

член-кореспондент АЕНУ, кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
naumenko.nataliya@vnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-1327-0398;

Олександр Засєкін,

магістрант факультету міжнародних відносин,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
zasiekin.oleksandr2022@vnu.edu.ua
ORCID ID: 0009-0001-75807-7726
DOI 10.29038/2524-2679-2023-03-353-381

СТРАТЕГІЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ: ТРАНЗИТНА СКЛАДОВА

У статті розглянуто фінансові перспективи відбудови економіки України шляхом запровадження в дію «Плану Маршалла 2.0», відкидаючи минулі